

A transzatlanti regionális biztonsági szervezet: a NATO I.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO)- áttekintés:

Az 1949. április 4-én aláírt Washingtoni Szerződés politikai-katonai szövetségként hozta létre, azaz tagállamainak biztonságát politikai és katonai eszközök egyidejű alkalmazásával igyekszik garantálni. A politikai együttműködés célja, hogy a konfliktusok kockázatának csökkentésén keresztül járuljon hozzá a biztonság erősítéséhez, ennek eszközei a diplomácia, a párbeszéd, a partnerországokkal való együttműködés. A katonai elem három legfontosabb elemét a WSZ 5. cikkében szabályozott kollektív védelem, a NATO válságkezelési tevékenysége, valamint a közös katonai fellépéshez szükséges katonai képességek közös fejlesztése és biztosítása jelenti.

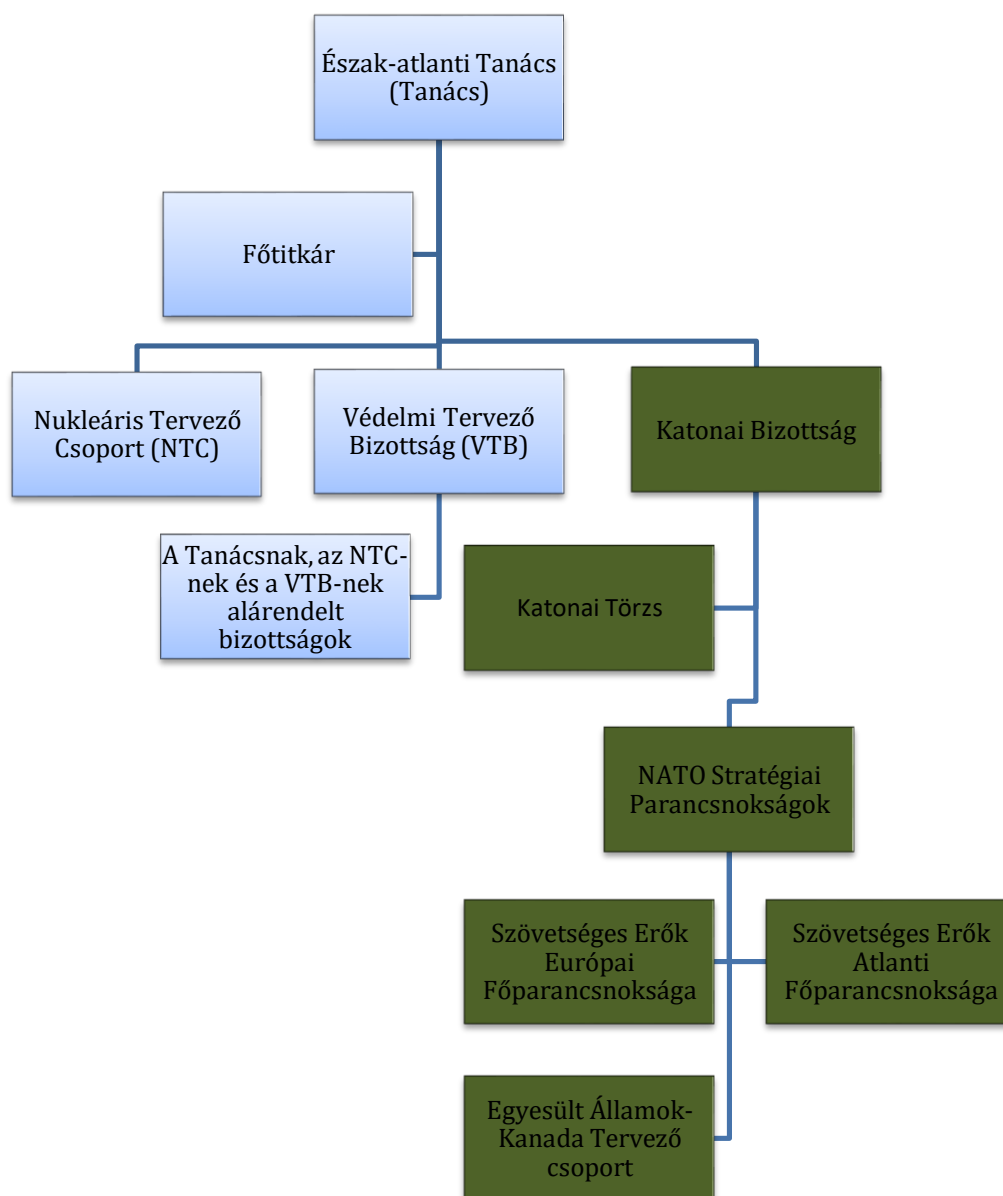
A NATO működésének alapelve a konszenzus, azaz döntéseit a tagállamok mindegyikének egyetértésével hozza. Kormányközi nemzetközi szervezet, szupranacionális funkciókkal és hatáskörökkel nem rendelkezik. Cselekvési lehetőségeit és mozgásterét a tagállamok közös akarata határozza meg. A konszenzus szabálya azonban kötelezettséget is jelent, csak akkor működhet hatékonyan ugyanis a szervezet, ha a tagállamok nem vétőjogként értelmezik a konszenzus elvét, hanem a megállapodás kialakításának kötelezettségeként.¹

A NATO központja Brüsszelben található. Tekintettel a szervezet politikai-katonai jellegére, szervezetrendszere is politikai, illetve katonai szervekből áll. **A szervezeti hierarchia csúcsán álló legfőbb döntéshozó az Észak-atlanti Tanács,** amely különböző szinteken ülésezik (állam- és kormányfői, védelmi miniszteri, NATO-nagyköveti). **Az 1960-as években felállított Nukleáris Tervező Csoport és a Védelmi Tervező Bizottság, valamint az ezeknek alárendelten működő több tucat bizottság adja a NATO politikai/polgári szervezetét. A katonai szervezetrendszer élén az Észak-atlanti Tanácsnak alárendelten működő Katonai Bizottság áll,** ez felelős a szervezet stratégiai koncepciójának kialakításáért. **Szintén a katonai intézményrendszer részét képezi a Katonai Törzs és a NATO stratégiai parancsnokságai.**

---

¹ Martinusz Zoltán: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 544. In: Deák Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai Kézikönyv* Osiris 2007 543-562.

A NATO katonai és polgári szervezetrendszere:

Forrás: Saját szerkesztésű ábra

A NATO fejlődésének szakaszai:

Kiss J. László a NATO történetének három szakaszát különbözteti meg. **1949 és 1989 között az „első NATO” kizárólag a saját területére korlátozódó, az ún. „területen belüli” (in the area) és a közös külső ellenséggel szembeni védelmi szövetség**

jellegét viselte magán. A szervezetnek – mint a politikai-katonai status quo megőrzésére irányuló, klasszikus katonai szövetségnek – világos feladata volt: nevezetesen, a szövetséges államok biztonságának és a NATO által alkotott térség külső határainak védelme. **Alapvetően a kollektív védelem területi alapú katonai szervezete volt.**

1990 és 1999 között, a közös külső veszély – a Szovjetunió – megszűnését követően a Közép-, Kelet- és Délkelet-Európára fókuszáló szövetségként a stabilitás exportját tekintette feladatának a szervezet egy olyan transzformatív időszakban, melyet a német egyesülés, a Szovjetunió felbomlása, a közép- és kelet-európai országok átalakulása és a konvencionális fegyverzet korlátozásáról szóló tárgyalások jellemeztek. **A NATO fő misszióját a politika határozta meg; nevezetesen: a közös demokratikus értékeken alapuló európai biztonsági rend megteremtése a tagság bővítése, azaz az egykori ellenfelek kooptálása és az Oroszországgal kialakuló új párbeszéd intézményesítése útján.** A NATO a keleti kibővülésének célja az volt, hogy a szervezet képes legyen az Európa periferiájáról és azon kívüli térségekből származó fenyegetések elhárítására.

A NATO harmadik korszaka „a szövetség határain kívül eső (out of area) koszovói háborúval, 1999 tavaszán vette kezdetét, aztán a 2001. szeptember 11-i Egyesült Államok elleni támadás után a terrorizmus elleni hadviseléssel folytatódott, s a folyamat még ma sem zárult le. 1999-ben az a negyvenéves időszak ért véget, amikor a NATO még „puskalövés nélkül” képes volt a szövetség területének védelmére. A Szerbia elleni 1999-es légitámadások indokai közt a genocídiumot jelentő „humanitárius katasztrófa” megakadályozása állt. Ám ezzel a szövetség – az alapjául szolgáló, szerződésben lefektetett – biztonságfelfogása mind tartalma, mind területi érvényessége tekintetében változásokon ment keresztül. **Az Egyesült Államokat saját területén ért terrortámadás 2001. 09.11-én első ízben vezetett a washingtoni szerződés 5. cikkének, a kollektív védelem záradékának alkalmazásához** és a szövetségesi szolidaritás demonstrálásához, ám a szervezeten belüli feszültségek megjelenéséhez is. A Bush-adminisztráció és európai szövetségesei között Irak és Afganisztán kérdésében kifejezésre jutott ellentétek újra tápot adtak azoknak a jóslatoknak, amelyek 1990-ben már egyszer a szervezet küszöbön álló felbomlását prognosztizálták. **A NATO ebben az időszakban mindinkább olyan katonai-politikai szervezetté vált, amelynek már nemcsak tagjai biztonságát kell garantálnia, hanem Európában és a világ más részein is késznek és képesnek kell lennie a stabilitás megteremtésére: világossá volt, hogy a NATO területe csak azon kívül (out of area) védhető meg.** A NATO-nak mint globalizálódó szövetségnek a lehetősége azonban számos kérdést vetett fel: a „túlterjeszkedés” miatti aggodalmakat, az amerikai és európai szövetségesek fenyegetettség-érzésének különbségeit, az amerikaitól egyre jobban elmaradó európai katonai képességek problémáját, valamint a liberális értékeken alapuló szervezet erózióját és a demokrácia terjesztésének dilemmáit is. Ezzel a folyamattal a kibővülő

szövetség jó néhány új feladat teljesítésének kötelezettségével szembesült, amelyek kiterjednek az expedíciós harci missziókra, a konfliktusokat követő stabilizációra és az újjáépítésre.²

A NATO feladatai:

Klasszikus feladatok:

- **kollektív védelem szavatolása** a Washingtoni Szerződés 5. cikke értelmében:

“A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást, valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Fellel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket - ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”

Eddig egyszer került az 5. cikkely alkalmazásra: az Egyesült Államok elleni 2001. 09.11-i terrortámadást követően.

- A Washingtoni Szerződés 4. cikke szerinti **stratégiai párbeszéd:**

“A Felek tanácskozni fognak egymással valahányszor bármelyikük véleménye szerint a Felek egyikének területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti.”

A stratégiai párbeszéd intézményrendszere is kiépült a NATO fennállásának évtizedei alatt. A NATO stratégiák kidolgozásáért a Katonai Bizottság felelős. A legfrissebb a 2022-ben elfogadott Madridi Stratégia.

---

² Kiss J. László: *Születésnap után* Vita a NATO jövőjéről Grotius.hu 2009. 2-3.
http://www.grotius.hu/doc/pub/BQDFWB/2009_53_kiss.j.laszlo.pdf (2019.01.26.)

A hidegháború utáni új feladatok:

- **stabilizációs funkció:** a rendszerváltáson áteső kelet-közép-európai államok békés átmenetének támogatása, integrálásuk a szervezetbe 1999: Magyarország, Lengyelország, Csehország; 2004: Litvánia, Észtország, Lettország, Szlovénia, Szlovákia, Románia, Bulgária; 2009: Albánia, Horvátország
- **partnerségi együttműködések:** közel 40 nem NATO-tagállammal folytat a szervezet politikai-biztonsági együttműködést, amely a folyamatos párbeszédetől kezdve a NATO-műveletekben való részvételig terjed.
- **válságkezelési műveletek:** Ezek a WSZ 5. cikke alapján vagy az ENSZ BT felhatalmazása alapján: Irak (NMI), Afganisztán (RSM), Nyugat-Balkán: Bosznia (Althea), Koszovó (KFOR).

Identitások és csoportosulások a NATO-n belül:

A szakértők a NATO-n belül legalább három csoportot tartanak elkülöníthetőnek, amelyek többek között az alábbi kérdésekről gondolkodnak eltérően:

- fenyegetettség-érzés,
- az EU és NATO közötti munkamegosztás,
- a döntéshozatalban a konszenzuselv jövője,
- a szervezet rugalmasabb alkalmazási formái,
- a bővülési politika célja,
- az Oroszországhoz fűződő viszony.

Az ún. „status quo csoport” vezető államai – Franciaország és Németország – a kollektív védelem és a szervezet regionális (európai) jellegének megőrzése mellett foglalnak állást. Fenntartásaik vannak azzal az elképzeléssel szemben, hogy a NATO „globális szövetségé” váljon: egyrészt azért, mert a szervezet globalizálódása a belső kohézióját veszélyeztetné, másrészt olyan hatalmakat is elidegeníthetne, mint Oroszország és Kína.

E csoport a NATO-bővülés elsődleges funkciójának az európai kontinens belső stabilitásának erősítését tekinti. Ezért álláspontjuk szerint a két, belpolitikailag instabil egykori szovjet tagköztársaság, Grúzia és Ukrajna felvétele a szövetség biztonsága szempontjából inkább veszteséget jelentene, s még tovább bonyolítaná az Észak-atlanti Szövetség és Oroszország közötti, amúgy sem egyszerű kapcsolatokat. Véleményük szerint a NATO regionális szervezatként is kaphat globális mandátumot, azonban ezért nem kell globális tagsággal rendelkező

„világrendőrré” változnia. A status quo irányultságú tagállamok – különösen George W. Bush elnöksége idején – vonakodtak attól, hogy a NATO-ban úgyszólván automatikusan elfogadják az USA vezető szerepét, s igyekeztek távol tartani magukat attól, hogy az amerikai „nagy stratégiát” tekintsék atlanti politikáik keretének.

Az angolszász hatalmakat – az Egyesült Államokat és Nagy-Britanniát – magában foglaló „reformista csoport” szerint a szervezet globális szerepvállalása révén válhat képessé arra, hogy megújítsa stratégiai jelentőségét: új feladatát a „világcsendőri” szerepben látják. Abból indulnak ki, hogy a globálissá vált biztonsági fenyegetésekkel csak egy globális tagsággal rendelkező NATO birkózhat meg. Ezért a szervezet kapuját ki kell tárni a világ valamennyi demokratikus állama előtt. Tehát a „reformisták” támogatják a partnerség kiépítését olyan államokkal is, mint Japán és Ausztrália. A bővülést is a NATO – mint globális biztonságsszolgáltató szervezet – befolyásának növelésére szolgáló eszköznnek tekintik, még abban az esetben is, ha a jelölt országok katonailag gyengék és politikailag instabilak, mint Ukrajna és Grúzia. Ennek megfelelően az angolszász csoport a washingtoni szerződés 10. cikkét nem tekinti sérthetetlennek: a szövetség tagsága nem korlátozódik Európára.

A harmadik, a szövetséget eredeti céljai felé „visszafordítani” kívánó közép-európai csoport – elsősorban Lengyelország, Csehország és a balti államok – a „rég”, oroszellenes NATO fenntartásában és erősítésében látja a szövetség fő rendeltetését. Némi túlzással azt mondhatjuk, hogy e megközelítés értelmében a „NATO jövője a múltja”. Ezek az országok – a szovjet nagyhatalmi politika közvetlen történelmi tapasztalatainak birtokában – a szövetséghez való csatlakozásukkor is a kollektív védelem garanciáit tartották a NATO elsődleges funkciójának. Továbbra is Oroszországot tekintik a fő veszélyforrásnak, bár Washington kedvéért részt vesznek az Európán kívüli válságkezelő és rendőri műveletekben is.³

A tehermegosztási vita:

A NATO-ban évtizedek óta folyik – eltérő intenzitású – vita a tagállamok kockázat-és tehermegosztásának mértékéről, amelyben az Egyesült Államok rendszeresen számonkéri európai szövetségeseinek alacsony védelmi kiadásait. A Washingtoni Szerződés 3. cikke jogi értelemben kötelezővé teszi a tagállamok számára a nemzeti és kollektív védelmi erőfeszítéseket, de azok tartalmára és mértékére nem tesz utalást.

„[...] a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.”

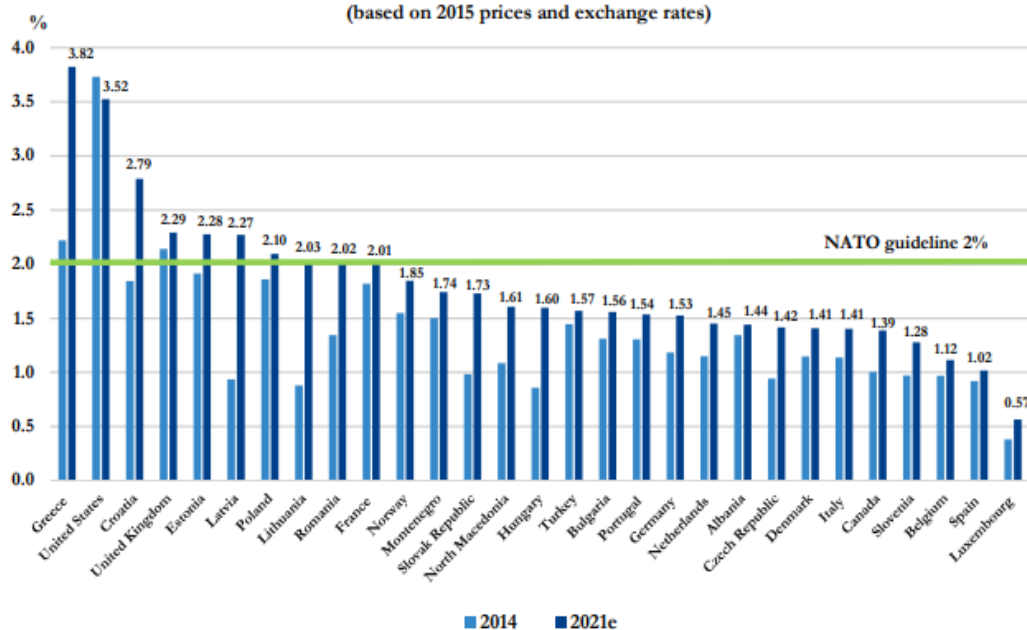
---

³ Kiss J. 2009, 7-8.

A NATO rendelkezik saját közös költségvetéssel, ennek összértéke azonban elenyésző a tagállamok összesített védelmi kiadásaihoz képest. A közös költségvetésből fedezik a NATO civil/polgári hivatali rendszerének működését, vagy éppen a katonai parancsnoki struktúra működtetését, a NATO kommunikációs rendszerének fenntartását vagy éppen a titkosított informatikai hálózatát. A költségvetésbe a tagállamok egy közösen kialakított kvóta alapján fizetnek be. Mivel azonban a NATO közös költségvetése elenyésző, a tagállami teherviselés mérésének egyik leghagyományosabb módja a tagállamok GDP arányos védelmi kiadásainak vizsgálata. **A NATO tagállamai 2014-ben vállalták, hogy 2024-ig bruttó hazai termékük (GDP) legalább 2 százalékára emelik védelmi kiadásukat, ahogy azonban az alábbi ábra is mutatja, ezt csak néhány tagállam teljesítette, habár az utóbbi években szinte valamennyi tagállam esetében nőtt a védelmi költségvetés aránya. Magyarország hozzájárulás a NATO-költségvetéséhez növekvő tendenciát mutat, ahogyan azt az alábbi táblázat is mutatja. A 2021-ben elfogadott új Nemzeti Katonai Stratégia célul tűzi ki a NATO követelményeknek megfelelően a védelmi kiadásoknak a GDP 2%-os részarányra történő emelését legkésőbb 2024-től, majd legalább ennek a szintnek a megtartását.**

Graph 3 : Defence expenditure as a share of GDP (%)

(based on 2015 prices and exchange rates)

Forrás: Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/220331-def-exp-2021-en.PDF
(2022.08.31)

Table 3 : Defence expenditure as a share of GDP and annual real change

Share of real GDP (%)	Based on 2015 prices							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020e	2021e
Albania	1.35	1.16	1.10	1.11	1.16	1.31	1.27	1.44
Belgium	0.97	0.91	0.89	0.88	0.89	0.89	1.05	1.12
Bulgaria	1.31	1.25	1.25	1.23	1.45	3.15	1.55	1.56
Canada	1.01	1.20	1.16	1.44	1.30	1.30	1.44	1.39
Croatia*	1.85	1.78	1.62	1.67	1.57	1.65	1.80	2.79
Czech Republic	0.94	1.02	0.95	1.03	1.10	1.16	1.31	1.42
Denmark	1.15	1.11	1.15	1.14	1.28	1.30	1.40	1.41
Estonia	1.92	2.01	2.05	2.01	2.01	2.03	2.32	2.28
France	1.82	1.78	1.79	1.78	1.81	1.83	2.03	2.01
Germany	1.19	1.19	1.20	1.23	1.25	1.36	1.55	1.53
Greece	2.22	2.31	2.40	2.38	2.54	2.36	2.65	3.82
Hungary	0.86	0.91	1.00	1.19	1.01	1.25	1.79	1.60
Italy	1.14	1.07	1.18	1.20	1.23	1.18	1.38	1.41
Latvia**	0.94	1.05	1.44	1.59	2.06	2.03	2.22	2.27
Lithuania**	0.88	1.14	1.48	1.71	1.97	2.00	2.11	2.03
Luxembourg	0.38	0.43	0.39	0.51	0.50	0.54	0.56	0.57
Montenegro	1.50	1.40	1.42	1.34	1.37	1.33	1.73	1.74
Netherlands	1.15	1.13	1.16	1.15	1.22	1.35	1.47	1.45
North Macedonia	1.09	1.05	0.97	0.89	0.94	1.16	1.25	1.61
Norway	1.55	1.59	1.74	1.72	1.73	1.86	2.01	1.85
Poland**	1.86	2.22	1.99	1.89	2.02	1.98	2.28	2.10
Portugal	1.31	1.33	1.27	1.24	1.34	1.38	1.43	1.54
Romania**	1.35	1.45	1.41	1.72	1.81	1.85	2.03	2.02
Slovak Republic	0.99	1.12	1.12	1.11	1.23	1.71	1.96	1.73
Slovenia	0.97	0.93	1.00	0.98	1.01	1.06	1.08	1.28
Spain	0.92	0.93	0.81	0.91	0.93	0.91	1.00	1.02
Turkey	1.45	1.38	1.45	1.51	1.82	1.85	1.86	1.57
United Kingdom	2.14	2.03	2.08	2.09	2.11	2.10	2.29	2.29
United States	3.73	3.52	3.51	3.30	3.27	3.51	3.72	3.52
NATO Europe and Canada	1.43	1.42	1.44	1.48	1.51	1.55	1.71	1.70
NATO Total	2.58	2.48	2.48	2.40	2.40	2.54	2.75	2.65

Forrás: Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/220331-def-exp-2021-en.PDF
(2022.08.31)

A védelmi kiadások GDP-arányos vizsgálata azonban nem tökéletes mutat, semmit nem mond pl. a kiadások felhasználásának hatékonyságáról, a beszerzett képességek relevanciájáról. Vizsgálni szokták ezért a védelmi kiadások belső megoszlását, azaz mennyit költenek személyi kiadásokra, működtetésre, haderő-fejlesztésre. Más mutatók az egy lakosra, illetve az egy katonára jutó védelmi kiadások mértékét, a védelmi kiadások nemzeti költségvetésen belüli arányát, az adott tagállam részesedését a NATO összesített védelmi kiadásaiból. A válságkezelési tevékenység fontosságának növekedésével a NATO-műveleteihez való hozzájárulás abszolút és relatív (az adott tagállam lakosságának és haderejének létszámához viszonyított) mértéke is a tehervállalás nagyságát jelző mutató.

Ellenőrző kérdések:

1. Melyek a NATO fontosabb politikai szervei?
2. Melyek a NATO fontosabb katonai szervei?
3. Hol található a NATO központja?
4. Mutassa be a NATO fejlődésének szakaszait!
5. Milyen feladatai vannak a NATO-nak?
6. Mit jelent a kollektív védelem elve?
7. Milyen csoportosulások különböztethetők meg a NATO-n belül?

8. Mit értünk a teherelosztási vita alatt?
9. Mikor és minimálisan milyen mértékű védelmi kiadások vállalásáról állapodtak meg a NATO-tagállamok?
10. Mely országok teljesítik a fenti vállalást?

Ajánlott irodalom és források:

A NATO honlapja: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>

NATO Review Magazine: www.nato.int/docu/review/index_EN.htm

Kiss J. László: Születésnap után. Vita a NATO jövőjéről Grotius.hu 2009
http://www.grotius.hu/doc/pub/BQDFWB/2009_53_kiss.j.laszlo.pdf

Németh Bence- Sándor Barbara: A NATO szerepe a válságkezelésben *Nemzet és Biztonság* 2008. május 47-56.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nemeth_bence_sandor_barbara-a_nato_szerepe_a_valsgakezelesben.pdf

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014 azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

